

01.10.2019

Innspill til «Nasjonal ramme for vindkraft på land»

DNT Sør er en av medlemsforeningene i Den Norske Turistforening (DNT), og er Sørlandets største friluftslivsorganisasjon med om lag 8 000 medlemmer. DNTs kjernevirksomhet er å tilrettelegge for friluftsliv og ta vare på friluftslivets natur- og kulturgrunnlag.

Vi viser til høring av NVEs forslag til «Nasjonal ramme for vindkraft på land» (ref. Olje- og energidepartementet, 19/511).

Vi viser også til høringsinnspill fra DNT og Forum for Natur og Friluftsliv Agder (FNF).

Oppsummering av DNT Sørs innspill til «Nasjonal ramme for vindkraft på land»

- **Kunnskapsgrunnlaget**

DNT Sør er positive til en Nasjonal ramme for vindkraft på land, som kan inngå i en helhetlig satsning på fornybar energi, men for DNT Sør er det selvsagt at en Nasjonal ramme for vindkraft på land må bygge på solid og oppdatert kunnskap om natur- og friluftsverdier, og at den skjermer verdifulle natur- og friluftslivsområder mot videre vindkraftutbygging.

DNT Sør mener at kunnskapen i Nasjonal ramme må suppleres med kunnskap fra kommunale kartlegginger av friluftslivsområder. Dette arbeidet er ikke ferdigstilt av alle kommuner i regionen. Ingen områder utover statlig sikrede friluftsområder er ekskludert for vindkraftutbygging.

Arbeidet med et register over kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse bør ferdigstilles og inkluderes i kunnskapsgrunnlaget for NR.

DNT Sør kan følgelig ikke anbefale at regjeringen fastsetter Nasjonal ramme slik den nå foreligger.

- **Friluftsliv**

Flere friluftsområder bør ut av nasjonal ramme. Lokalt viktige friluftsområder, og det sentrale hytte- og rutenettet for friluftslivet bør ekskluderes. Disse områdene er populære utfartsmål som gjør at mange kommer seg ut på tur.

Område 42 og 43 dekker 3682 km² av Agders totale areal på 7277km². Områdene er i tillegg langt syd og dermed nærmest de store bosettingene i Agder. Områdene dekker store deler av den lettest tilgjengelige naturen for folk flest på Sørlandet. Det er viktig å legge til rette for gode muligheter til å utøve et enkelt friluftsliv og naturopplevelser, og DNT Sør mener at vindkraftutbygging i disse områdene vil komme i stor konflikt med friluftslivsinteressene.

DNT Sør mener at kunnskapen om verdifulle friluftsområder må styrkes ved at kommuner får ferdigstille kartlegging og verdisetting av friluftsområder, og dette må suppleres i Nasjonal ramme for vindkraft på land, (heretter kalt NR).

- **Urørt natur og Vern**

Det er store områder med urørt natur og store områder med vernestatus som ikke er ekskludert i forslag til NR. Det er bra at flere verneområder allerede har status som hard eksklusjon, men det er store vernede områder som ikke engang har myk eksklusjon. For DNT Sør er det en selvfølge at områder med vernestatus burde være regnet som «hard eksklusjon».

Områder med vernestatus, uansett type vern bør spares.

- **Kommunenes innstillinger**

Samtlige kommuner i Agder som er beliggende i område 52 og 53 er negativt innstilt til vindkraftutbygging, enten ved kommunale vedtak eller gjennom høringsinnspill til NR. Mange kommuner begrunner dette med at verdifulle friluftsområder, landskap og urørt natur er viktig å bevare, og at Agder allerede har benyttet store arealer til vannkraft og vindkraft, og til planlagt vindkraftutbygging.

- **Sumvirkning**

Nasjonal ramme mangler en tilstrekkelig vurdering av sumvirkninger og samlet last. Av NVEs totalt utpekt areal nasjonalt på 16705 km² befinner 3682 km², altså hele 23 %, seg i Agder. Det er langt mer enn de 4,6 % som er hva Agder utgjør av Norges totale areal. Det meste er innenfor 1,5 timers biltur fra byene ved sørlandskysten.

DNT Sør mener kunnskapen som ligger i Nasjonal ramme må suppleres med kunnskap og vurderinger av sumvirkninger og samlet last.

Agders bidrag, og natur og friluftslivets last er allerede svært stor gjennom utbygd vannkraft med magasiner, dammer, rør og ledningsnett.

Med de gitte konsesjoner og pågående utbygginger innen vindkraft vil Agders bidrag til fornybar energi, og belastning for naturen og friluftslivet være stor nok.

Kunnskapsgrunnlaget

NVE skal ha honnør for innsamlingen av kunnskap og de omfattende fagrapportene i NR. DNT Sørs vurdering er allikevel at kunnskapsgrunnlaget som ligger til grunn for område 52 og 53 i NR er ikke tilstrekkelig.

Det er kun de statlig sikrede friluftsområdene som er ekskludert. Det er store friluftsjakter også knyttet til områder som ikke er statlig sikret.

Miljødirektoratet understreker også at det mangler et nasjonalt kunnskapsgrunnlag til bruk i analyser for temaene friluftsliv og sammenhengende naturområder med urørt preg. DNT Sør mener Nasjonal ramme må suppleres med slik kunnskap.

Vurderinger fra friluftslivsmeldingen (Meld. St. 18 (2015-2016), om manglende kunnskapsgrunnlag, bør legges til grunn før NR kan tas i bruk. Fra meldingen er det tydelig at kunnskapsgrunnlaget som synliggjør verdien av friluftslivsområder ikke er tilstrekkelig.

Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder

Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder er en nasjonal satsing. Dette arbeidet er ikke ferdigstilt i mange kommuner. Den er forankret i Nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv, 2013, Handlingsplan for statlig sikring av friluftslivsområder, 2013 og St.meld. 18, 2015-2016 Friluftsliv – natur som kilde til helse og livskvalitet. Kommunene bør få en tidsfrist til å ferdigstille dette arbeidet og kunnskapsgrunnlaget bør suppleres i NR.

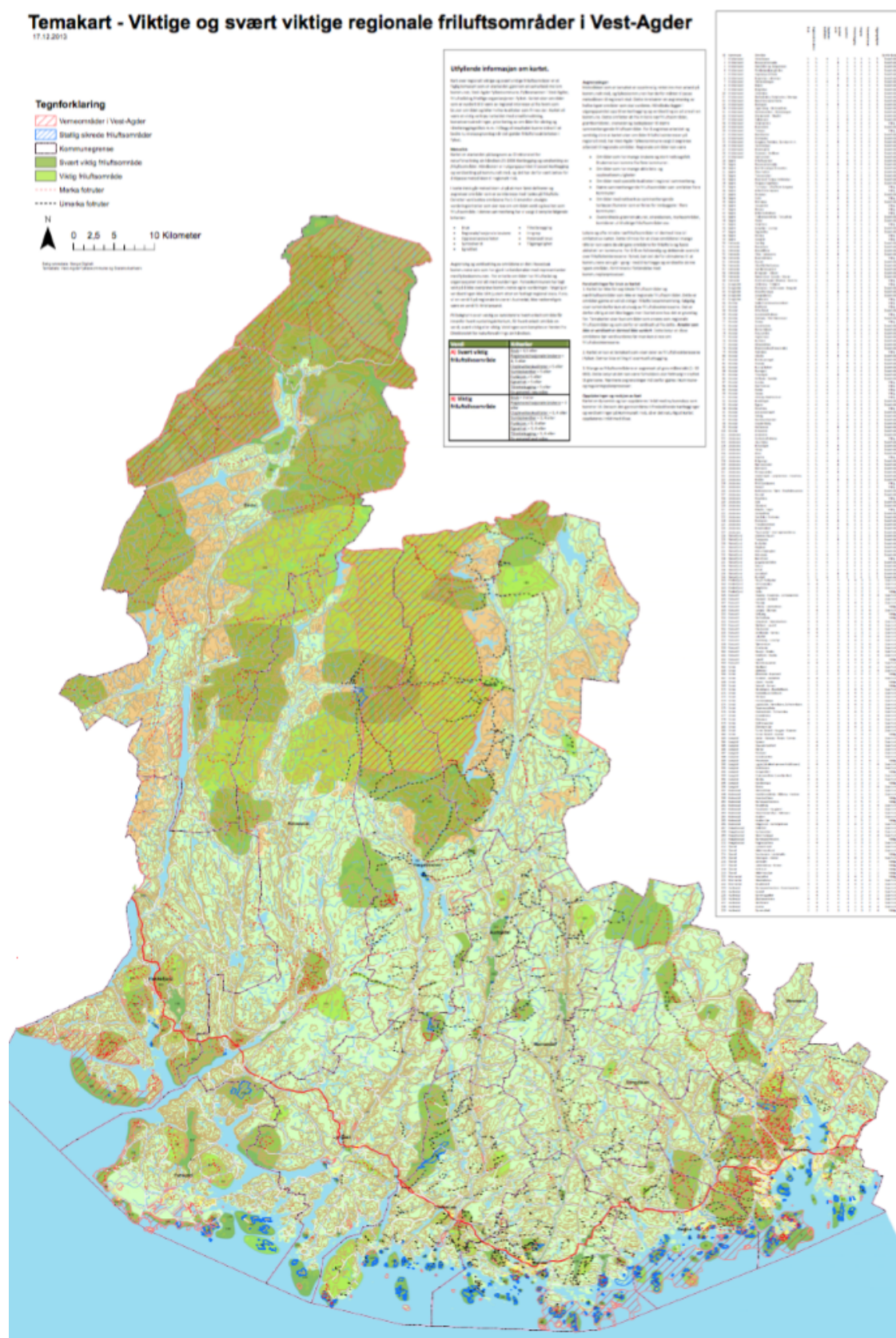
For Vest-Agder er det utarbeidet temakart over regionalt viktige og svært viktige friluftsområder. Dette er et faglig temakart som er utarbeidet gjennom et samarbeid mellom kommuner, Vest-Agder fylkeskommune, Fylkesmannen i Vest-Agder, friluftsråd og frivillige organisasjoner i fylket. Kartet viser områder som er vurdert til å være av regional interesse ut fra hvem som bruker området og/eller hvilke kvaliteter som finnes der. Kartet vil være et viktig verktøy i arbeidet med arealforvaltning, konsekvensutredninger, prioritering av områder for sikring og tilretteleggingstiltak m.m.

Dette kartet er ikke fullstendig, det dekker ikke lokale verdifulle friluftsområder. Det bør suppleres av kommunenes egne vurderinger av verdifulle friluftsområder. Dette kartet og kommunenes kartlegginger bør inngå i kunnskapsgrunnlaget til NR, og områdene bør ekskluderes.

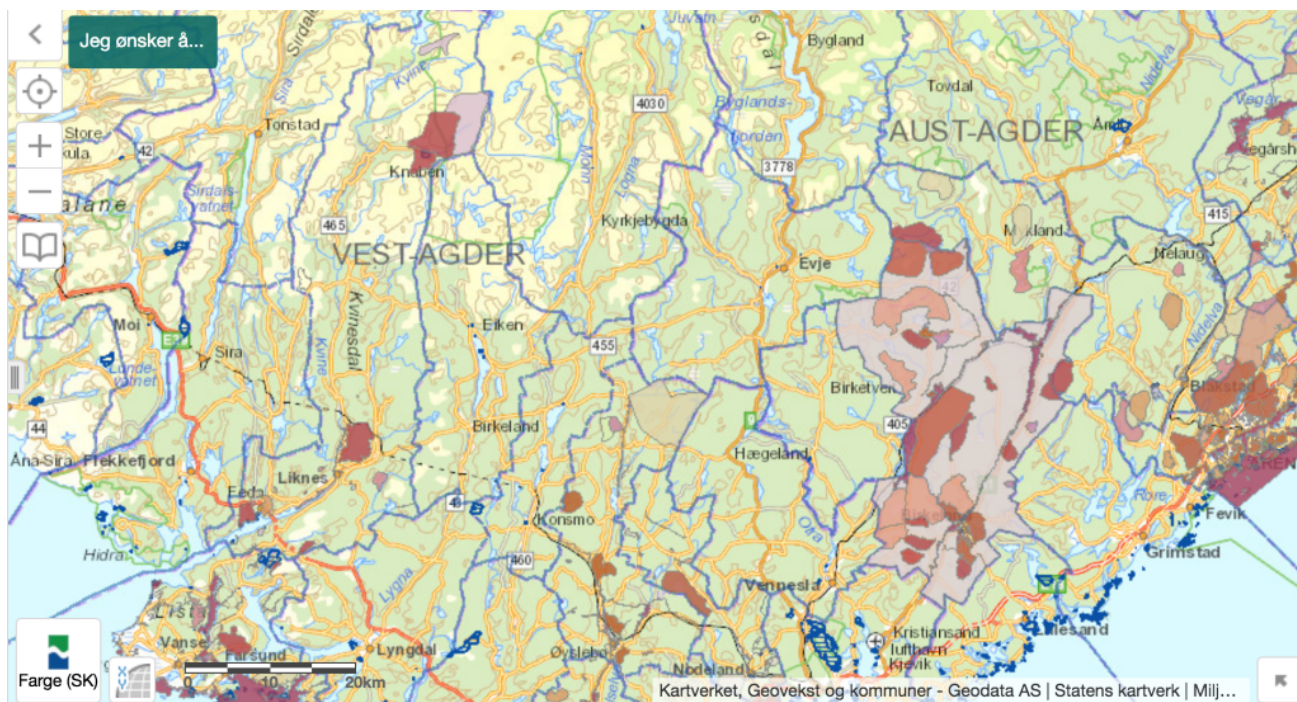
Temakart for Vest-Agder.

Temakart - Viktige og svært viktige regionale friluftsområder i Vest-Agder

17.12.2013

Det er store mangler i vurderingen av friluftsområder i området. Dette kartet fra Miljødirektoratets Naturbase viser kartlagte friluftslivsområder utført av de to fylkeskommunene (rødlige farger) og av staten (blå). Data fra kommunene som selv kjenner sine friluftsområder best er ikke kartlagt i de aller fleste kommuner.

DNT Sør mener at kunnskapen i Nasjonal ramme må suppleres med kunnskap fra kommunale kartlegginger av friluftslivsområder. Dette arbeidet er ikke ferdigstilt av alle kommuner i regionen. Ingen områder utover statlig sikrede friluftsområder er ekskludert for vindkraftutbygging.

Friluftsliv

Det er bra at statlig sikra friluftsområder har gitt hard eksklusjon i forslaget til NR, men flere viktige sentrale friluftsområder bør ekskluderes fra NR.

Lokalt viktige friluftsområder, og det sentrale hytte- og rutenettet for friluftslivet bør ekskluderes. Disse områdene er populære utfartsmål som gjør at mange kommer seg ut på tur.

DNT Sør sin merka turrute mot Tjønndalen og ned mot Langeid ligger innenfor område 52. Området grenser tett opptil turisthytta Tjønndalen.

Stavanger Turistforenings 3 turistforeningshytter Kvitlen, Støle og Tomannsbu, og tilhørende merka turruter ligger innenfor område 52.

Aust-agder Turistforenings hytte Skarvassbu og tilhørende merka turruter ligger innenfor område 53. Hyttene Grunnetjørnsbu og Mjåvasshytta ligger tett inntil område 53.

DNTs turisthytter og merka stier er viktige friluftsområder for mange og områdene bør ekskluderes.

Buffersone

DNT Sør mener det bør være en buffersone rundt verdifulle friluftsområder som skjermes for utbygging. En tilstrekkelig buffersone rundt området må også ekskluderes for å sikre opplevelsesverdien. Vindturbiner på opptil 200 meter høye vil være synlige fra ca 50 km, så buffersonen bør være i nærheten av 50 km.

Som eksempel kan nevnes et definert viktig friluftsområde i Evje og Hornnes kommune, Årdalsknappen–Gautestad–Himmelsyna–Høgås. Her finnes toppturmål, stinettverk og oppkjørte skiløyper. Dette er et av de mest snøsikre områdene som tiltrekker reisende fra hele regionen. Dersom området ikke har en tilstrekkelig buffersone for vindkraftutbygging vil opplevelsesverdien og friluftslivsverdien forringes betraktelig dersom utsynet fra Himmelsyna preges av vindturbiner.

Vi kunne gjerne ønsket å liste opp viktige friluftslivsområder innen område 52 og 53 her i dette høringsinnspillet. Av temakartet for verdifulle friluftsområder i Vest-Agder er det listet opp over 200 stedsnavn, og der mangler kommunenes verdifulle områder og stedsnavn. Denne kartleggingen mener vi at kommunene må få ferdigstille. Vi viser for øvrig til enkelte kommuner som har sendt inn høringssvar med nevnte områder som ønskes ekskludert.

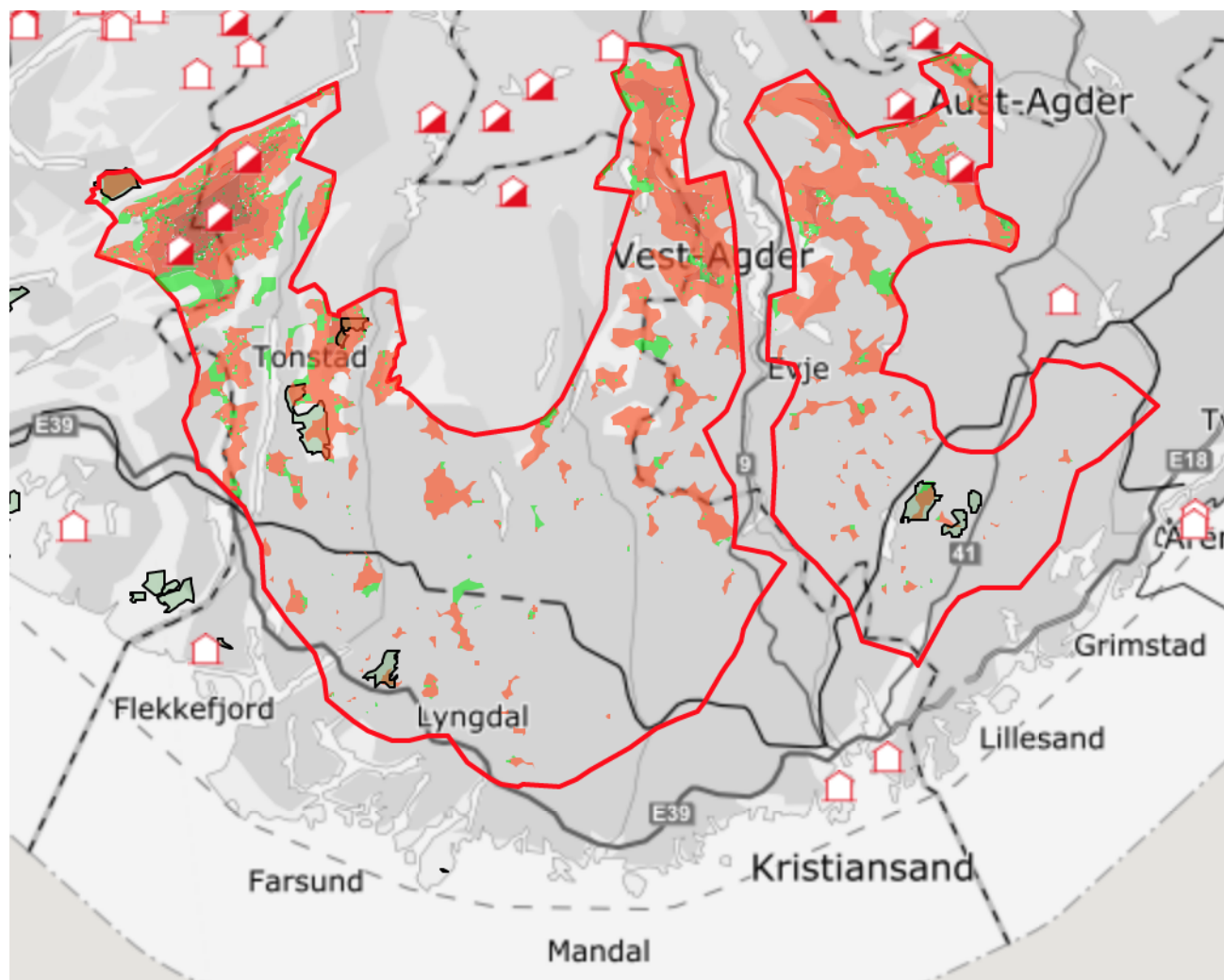
DNT Sør understreker at kommunenes kartlegging av verdifulle friluftsområder må ferdigstilles, og at viktige områder + en buffersone ekskluderes fra NR.

Urørt natur og vernet natur

Villmark og andre inngrepsfrie naturområder

Villmark og andre inngrepsfrie naturområder, dvs. natur som ligger minst én km fra nærmeste tekniske inngrep, har store naturverdier og arts mangfold, og en helt spesiell betydning i friluftslivet.

De røde områdene i dette kartet er urørt natur (minst én km fra nærmeste tekniske inngrep) innen område 52 og 53.

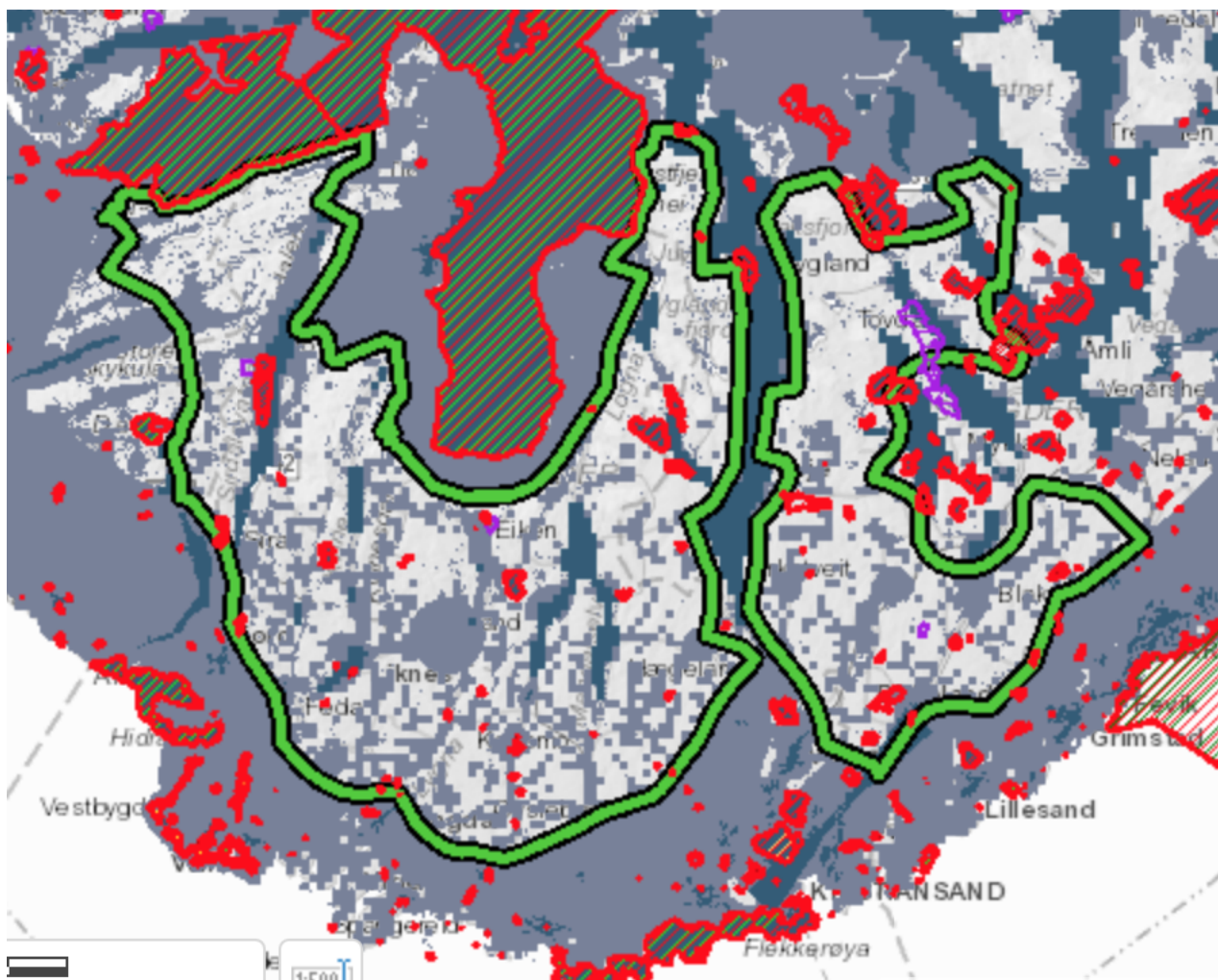
DNT Sør mener at dette er områder må skjermes fra eventuell fremtidig vindkraftutbygging. Vi mener også at urørt natur/villmark må ha en buffersone på 50 km slik at synlighet av vindturbiner blir minimert. Det visuelle har åpenbart en stor verdi i urørt natur.

Vern

Det er store områder med vernestatus som ikke er ekskludert i forslag til NR. Det er bra at flere verneområder allerede har status som hard eksklusjon, men det er store vernede områder som ikke engang har myk eksklusjon. For DNT Sør er det en selvfølge at områder med vernestatus burde være regnet som «hard eksklusjon».

Områder med vernestatus, uansett type vern bør ekskluderes fra NR.

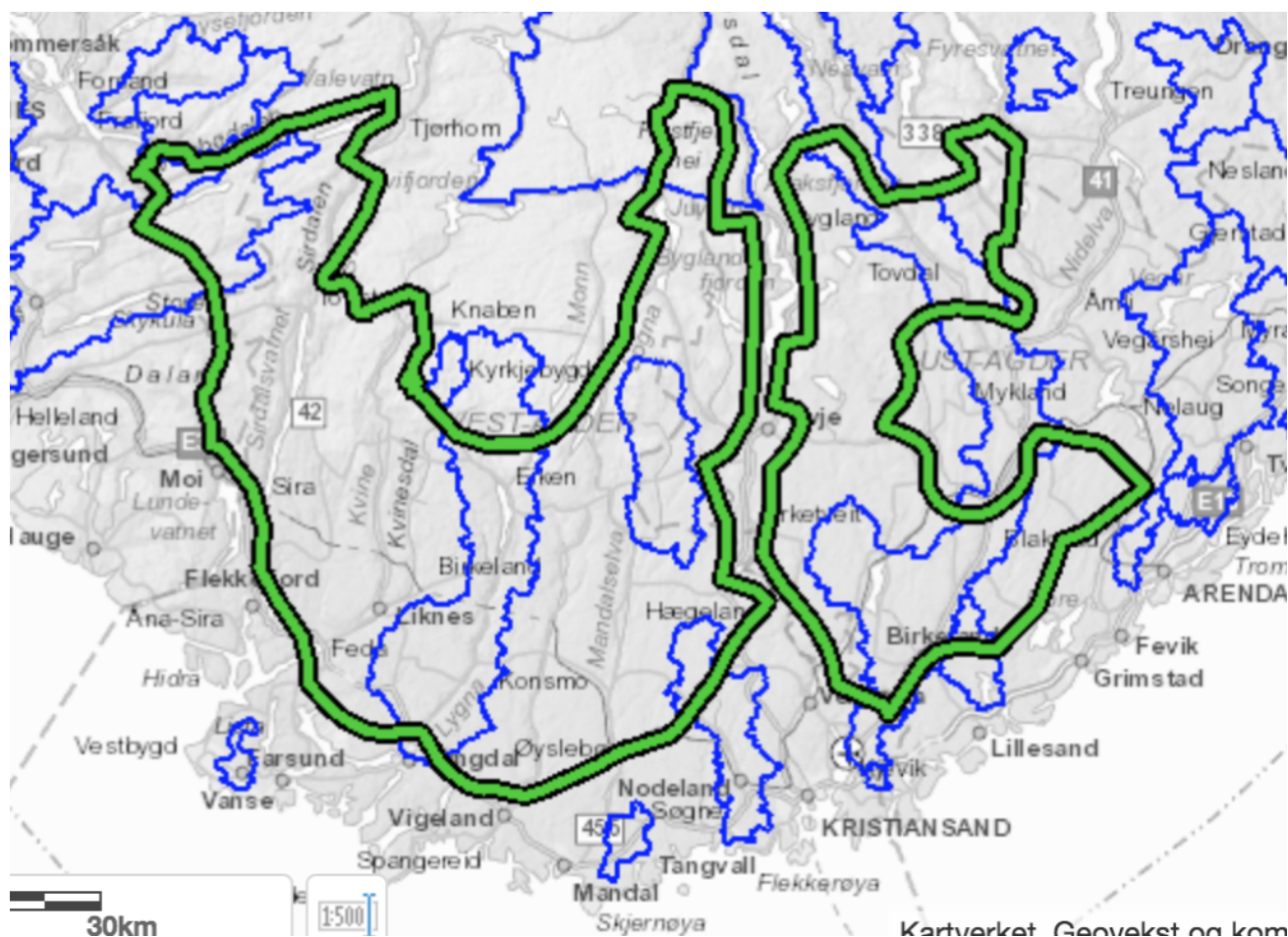
Kart over naturreservater med grenser (rød markering). Av dette kartet ser vi at mange naturreservater eller deler av de, ikke er regnet som hard (mørk grå) eller myk (lys grå) ekskludering.

Vernede vassdrag

Verneplanen for vassdrag har som mål å ta vare på et representativt utvalg av norske vassdrag, først og fremst som et vern mot kraftutbygging, men også andre inngrep som veibygging, kraftlinjer og drenering skal også vurderes opp mot verneverdiene. I Aust-Agder finner vi de vernede vassdragene Tovdalsvassdraget og Grimeelva innenfor nasjonal ramme. I Vest-Agder finner vi Søgneelva, Koåna, Lyngdalselva og Bjerkreimsvassdraget. For å kunne ta vare på verneverdiene bedre, også i forhold til andre typer inngrep enn vannkraftutbygging, er det utarbeidet rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag. For å oppnå de nasjonale målene for forvaltningen av de vernede vassdrag skal det særlig legges vekt på å gi grunnlag for å bla. unngå inngrep som reduserer verdien for landskapsbilde, naturvern, friluftsliv, vilt, fisk, kulturminner og kulturmiljø, samt sikre og utvikle friluftslivsverdien, særlig i områder nær befolkningskonsentrasjoner.

Dette kartet viser omrisset av vernede vassdrag.

Kommunenes innstilling

Samtlige kommuner i Agder som er beliggende i område 52 og 53 er negativt innstilt til vindkraftutbygging, enten ved kommunale vedtak eller gjennom høringsinnspill til NR. Mange kommuner begrunner dette med at verdifulle friluftsområder, landskap og urørt natur er viktig å bevare, og at Agder allerede har benyttet store arealer til vannkraft og vindkraft, og til planlagt vindkraftutbygging.

Medvirkning

Flere kommuner i Agder har levert innspill til NVE forut for arbeidet som er gjort med forslaget til NR. Det er levert inn oversikt over verdisatte friluftsområder og naturområder som DNT Sør ikke opplever som nok hensyntatt i forslaget, ved at områdene ikke har blitt vurdert til hard eksklusjon. NVE skal ha honnør for at deler av dette er tatt med i NR, men mener at dette bør vektlegges tydeligere. DNT Sør tror og mener at når kommunenes innspill ikke kommer tydeligere frem i et nasjonalt forslag, så kan dette bidra til et økt konfliktnivå.

Vi vil vise til et eksempel fra Lillesand og Birkenes kommune, hvor DNT Sør opplever at kommunene kun er delvis hørt:

Innspill til nasjonal ramme for vindkraft på land

Vi viser til brev datert 8. juni 2018 der dere ber om innspill på viktige regionale interesser i forbindelse med utarbeiding av nasjonal ramme for vindkraft på land. Lillesand og Birkenes kommuner samarbeider om tekniske tjenester og avgir her et felles innspill på vegne av begge kommunene. Vi har her vurdert hele kommunene uten å se til de analyseområdene som tidligere er avgrenset. Begge kommunene har flere områder som er vernet i henhold til naturmangfoldloven. Vi regner med at disse er kjent og tas hensyn til, og nevner derfor ikke dem her. Inngrepsfrie naturområder (INON, Miljødirektoratet) nevnes heller ikke her, men vi regner med at dette også er et hensyn som ivaretas i det videre arbeidet.

Områdene som vi mener har regionale interesser i Birkenes og Lillesand kommune er listet opp nedenfor og kort omtalt. Birkenes kommune har gjennomført kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder. I den sammenheng er flere områder definert som svært viktige. Noen har mest lokal verdi, mens noen har regional verdi.

Følgende områder mener vi har regional verdi og er viktige å ta hensyn til i forbindelse med utarbeiding av nasjonal ramme for vindkraft:

- Toplandsheia. Dette er et veldig viktig utfartsområde vinterstid, men også mye brukt om sommeren. Skiløypenettet henger sammen med Øynaheia som er et regionalt skianlegg. Området brukes hovedsakelig av innbyggere i Birkenes, Lillesand, Grimstad Froland og Arendal kommune.*
- Oggevatn. Svært viktig friluftslivsområde på og i nærområdene til vannet. Oggevatn er et av de flotteste padleområdene Sørlandet kan tilby med mange muligheter for ferdsel på vann. Mye utfart fra Birkenes, Lillesand, Iveland, Vennesla og Kristiansand kommuner.*
- Himmelsyna. Dette er et høyereliggende område, nesten snauffjell, med utsikt helt til havet. Området ligger i grensa mellom Birkenes, Froland og Evje kommuner.*
- Rislåknuten. Høyereliggende friluftslivsområde med flott utsikt. Området brukes hovedsakelig av innbyggere i Birkenes, Lillesand og Grimstad.*
- Flakkeheia. Heirområde nært Birkeland tettsted. Viktig friluftsområde.*
- Tovdalsvassdraget. Varig verna vassdrag med mange natur-, kultur- og friluftslivsverdier. Inkluderer Herefossfjorden, Topdalselva nord, Uldalsåna og Topdalselva sør. Alle disse områdene er vist i temakart friluftsliv i Miljødirektoratet sin naturbase.*

Sumvirkning og samlet last

Nasjonal ramme mangler en tilstrekkelig vurdering av sumvirkninger og samlet last. Av NVEs totalt utpekt areal nasjonalt på 16705 km² befinner 3682 km², altså hele 23 %, seg i Agder. Det er langt mer enn de 4,6 % som er hva Agder utgjør av Norges totale areal. Det meste er innenfor 1,5 timers biltur fra byene ved sørlandskysten.

Alternativer til vindkraft på land.

Vi er enig i at fornybar energi er viktig. Når man skal gjøre tiltak for en god sak, men som medfører ulemper må man utrede alternativer på en grundig måte. Vi mener at før mer natur skal ofres for tilgang til ny energi, må det gjøres grundig vurderinger av alternativer først.

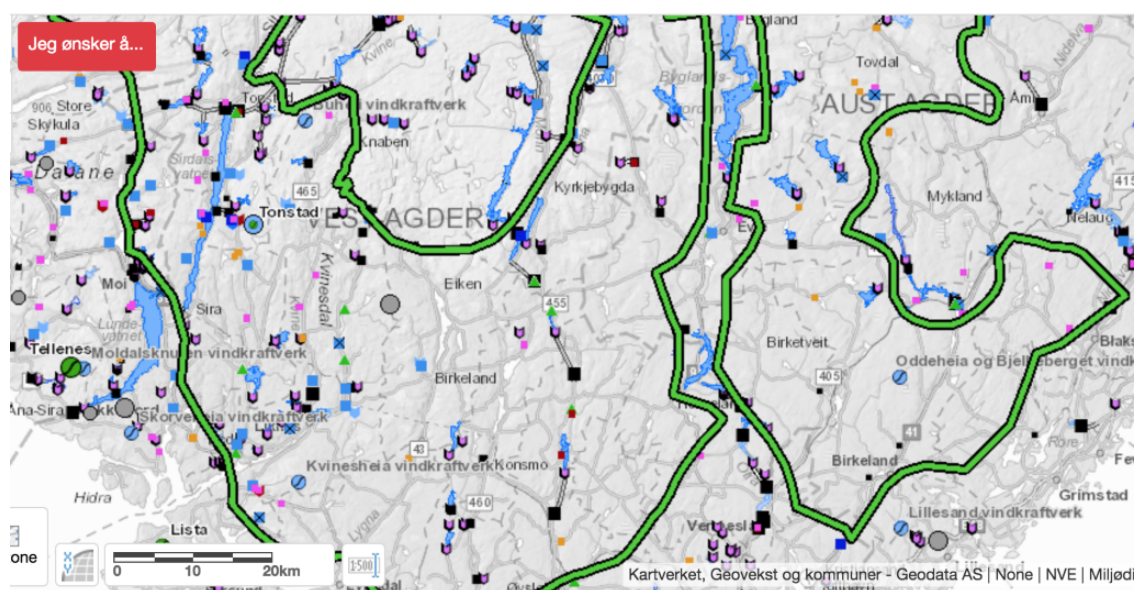
At spesielt alternativene oppgradering av vannkraftverk og havvind ikke er mer utredet før NR foreslås finner vi svært betenkelig.

Eksisterende og planlagt utbygging

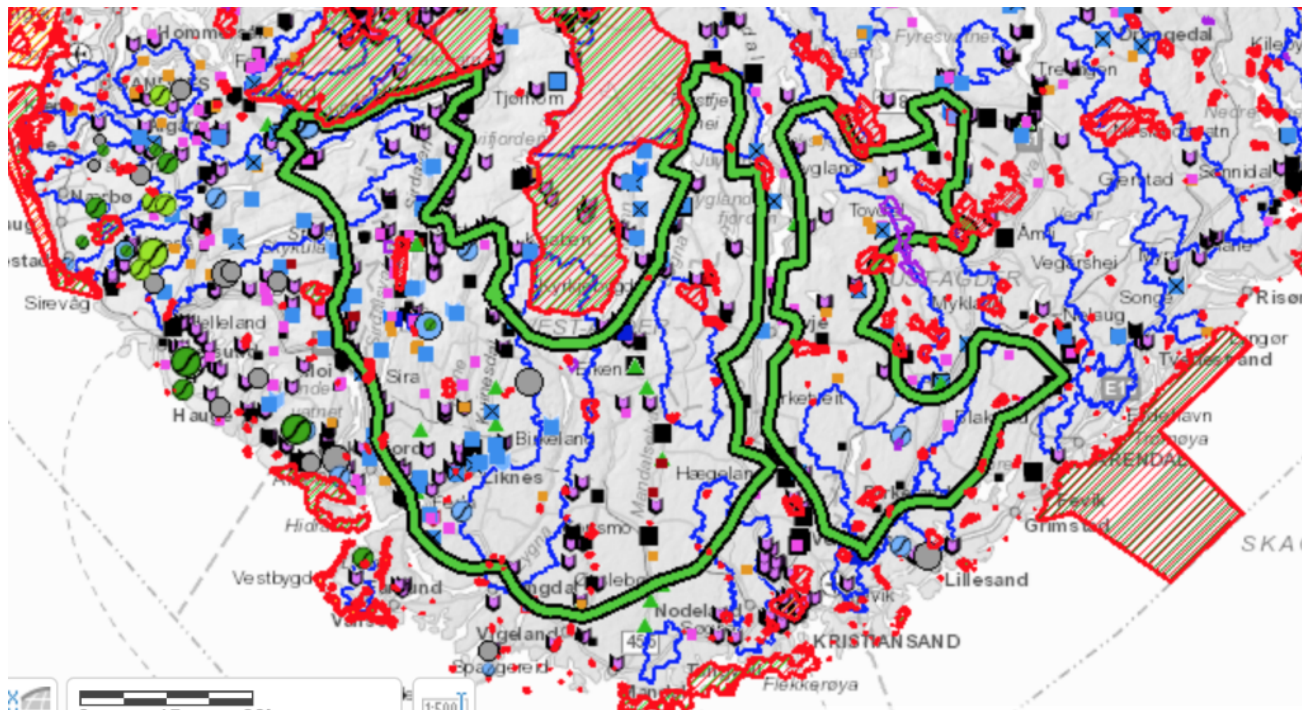
Det er i rammen ikke tatt hensyn til allerede tildelte konsesjoner til vindkraft. Det er heller ikke tatt hensyn til allerede gjennomførte tyngre, tekniske inngrep, for eksempel som følge av vannkraftkonsesjoner. Det er en klar og bekymringsfull mangel ved Nasjonal ramme at den ikke setter eventuell fremtidig vindkraft inn en helhetlig sammenheng som belyser totale miljøkonsekvenser som følge av både gjennomførte og nye prosjekter. DNT Sør mener kunnskapen som ligger i Nasjonal ramme må suppleres med kunnskap og vurderinger av sumvirkninger og samlet last.

Agders bidrag, og natur og friluftslivets last er allerede svært stor gjennom utbygd vannkraft med magasiner, dammer, rør og ledningsnett. Med de gitte konsesjoner og pågående utbygginger innen vindkraft vil Agders bidrag til fornybar energi, og belastning for naturen og friluftslivet være stor nok.

Karteksempel som viser deler som må vurderes i en sumeffekt. Alle markeringer med farge er utbygd fornybar kraft eller gitte konsesjoner i dag. (NB: Det er tre blå firkanter med kryss – dette er omsøkte utbygginger som har fått avslag)

Samme kart over hele område 52 og 53 som også inkluderer vernede naturområder, vassdrag (blå markering) og naturreservater (rød markering).

DNT Sør mener kunnskapen som ligger i Nasjonal ramme må suppleres med kunnskap og vurderinger av sumvirkninger og samlet last.

Med de gitte konsesjoner og pågående utbygginger innen vindkraft betrakter vi Agders bidrag til fornybar energi, og belastning for naturen og friluftslivet som stor nok.

Kristiansand, 1.10.19

Bjørn Andersen-Steinsland

Bjørn Andersen-Steinsland
Daglig leder i DNT Sør